

ПОЛ ХЪРСТ

**ВОЙНА И СИЛА
ПРЕЗ ХХІ ВЕК**

War and Power in The Twenty-first Century
By Paul Hirst

Copyright © Paul Hirst, 2013

***This book is published by arrangement
with Polity Press Ltd., Cambridge***

- © Марина Бенева, превод, 2014 г.
© Станислав Иванов, корица, 2014 г.
© Книгоиздателска къща „Труд“, 2014 г.

ISBN 978-954-398-334-6

Пол Хърст

ВОЙНА И СИЛА ПРЕЗ ХХІ ВЕК

ДЪРЖАВАТА, ВОЕННИЯТ КОНФЛИКТ
И МЕЖДУНАРОДНАТА СИСТЕМА

Превод от английски
Марина Бенева

Книгоиздателска къща **tryst**
София, 2014

Благодарности

За предложенията и критиките дължа благодарности на Джеймс Хамилтън-Патерсън, Ларс Бо Касперсън, Тим Мегъри, Тери Майър, Греъм Томпсън и Джонатан Цайтлин.

Въведение

Стана банално да се разсъждава за бъдещето, което ни очаква след началото на новото хилядолетие. В известен смисъл такива периоди са неизбежни. Все пак живеем във време, в което се смята, че повечето политически и икономически структури не просто се променят, а са предмет на радикални трансформации. Суверенната териториална държава се променя през голяма част от изминалото хилядолетие, особено през последните четиристотин години. Затова разсъжденията за бъдещето са не просто модерни, но и необходими. Целта на тази книжка е да разгледа евентуалните насоки на развитие в държавната власт, въоръжените конфликти и естеството на международната система през XXI век. Ще се спрем върху влиянието на различните трансформиращи сили – промените във военните технологии, развитието на комуникационните и информационните технологии, промените в икономическите структури, процесите на деградация в екологията и произтичащите от това политически източници на конфликт и сътрудничество – върху войните, междудържавните отношения и моделите на национално и наднационално управление.

Толкова много неща се променят, че би било наивно да се планира предварително развитието на съществуващите институции и условия или да се правят футуристични сценарии за бъдещето. По всяка вероятност и двете няма да бъдат верни. Не можем например да сме сигурни, че сегашният официален ръст на брутния вътрешен продукт (БВП) на Китай ще се запази през следващите двайсет и пет години и че Китай ще стане най-голямата икономическа сила в света и конкурент на САЩ или че ще има войни между великите сили. Затова ще съсредоточим вниманието си върху факторите, които най-вероятно ще управляват международната система през следващия век. Те могат със същия успех да предизвикат и обратен ефект. Настоящите тенденции в комуникациите и международната търговия например сериозно намалиха значението на международните конфликти като средство за постигане на икономически резултати. Държавите имат лесен достъп до чуждестранни пазари. Но глобалното затопляне може да промени драматично картината. С покачването на нивото на океана и с климатичните промени държавите може да започнат битка за достъпа до вода, до селскостопанските земи и удобните за заселване места. Тази книга няма за цел нито да бие тревога, нито да демонстрира безучастност. С нея искаме да покажем, че държавата ще остане основна политическа институция, но и че до края на века е възможно да функционира във физически и социални условия, коренно различни от днешните; да представим противоречията както в тълкуването, така и в политиката за бъдещето на икономическата глобализация. Защитниците и противниците на сегашната междуна-

родна икономическа система доста се затрудняват да си представят икономическа ситуация, в която физически източници играят решаваща роля в определянето на политиката, а държавите имат ключова роля за придобиването на достъп до тях и до разпределението им. Климатичните промени е възможно да променят настоящата политическа и икономическа логика.

XXI век не е единственият век на резки военни, политически и икономически промени. Затова, преди да се опитаме да хвърлим поглед в бъдещето, трябва първо да погледнем назад, за да видим как държавите и въоръжените сили са се справяли с промените и дали с реакциите си са оставили „отпечатък“ в държавните системи в обозримо бъдеще. В първите две глави се подготвя мизансценът, като се разглежда стилът на водене на война и на международните отношения в миналото. В следващите две глави ще надзърнем в бъдещето на въоръжените конфликти и на международната система.

В първа глава се разглеждат развитието на оръжията, военната организация и формите на водене на война от началото на XVI век до днес, както и революциите във военното дело от миналото като основа, спрямо която може да се съпоставят съвременните претенции, че сме в период на революционна промяна. Един преглед на промените във военното дело, който се връща до 1500 година, не е прекомерен от историческа гледна точка, а осигурява контекст за съвременното военно дело, тъй като много от основните характеристики на съвременната война и военна организация са възникнали в този период (който съвпада със създаването на съвременната държавна система).

Втора глава е посветена на формирането и развитието на съвременната държавна система от XVI век до днес, като се преследват подобни цели. Причините да се върнем 300 – 400 години назад във времето, когато съвременната държава се е зараждала, и да се съсредоточим върху него са три. Първо, някои от факторите, които са въздействали при формирането на държавната система, не са отмрели, а все още действат. Затова тенденцията в съвременната международна система за налагане на особено териториално управление е силна. Макар днес наднационалните агенции за управление да са доста разпространени, правомощията им са сведени до специфични функции, а агенциите отговарят пред териториалните държави, според чиито закони са учредени.

Второ, разглеждат се факторите, заради които международната система се е концентрирала върху една доминираща политическа организация – съвременната държава. Настоящият период се характеризира с бърза промяна и непостоянство в икономиката и политиката. Това води до пресилени твърдения, които се основават на груби умозаклучения, направени въз основа на често краткосрочни тенденции. Едно такова твърдение е, че националната държава е в състояние на почти терминален упадък и че в основните структури на социалните и политическите организации протичат промени, които по своята радикалност се равняват на промените от XVI и XVII век. Дали с тези промени ще се появят нови сили, които ще действат в различна посока от факторите в ренесансова Европа и на свой ред ще предопределят нов доминиращ тип социална организация, като организацията на транснационалните компании?

Аргументите, които сериозно оборват такива твърдения и задълбочено разглеждат предишни периоди на трансформации, дават отговор на този въпрос.

Третата причина да разглеждаме историята на държавната система от създаването ѝ до края на Студената война е да разбулим вярванията, че определени характеристики на съвременния период са уникални. Съвременните проблеми с човешките права в някои страни например, макар и сериозни по своя характер, не са безпрецедентни. Правата на общностите и на отделните хора са важни от момента на консолидирането на държавната система. Затова религиозните права, макар и контролирани от догми, са имали решаващо значение през XVII век. Забраната на робството и правото на народите на самоопределение са били от основна важност за международната политика през XIX век. Трябва също да изясним, че „глобализацията“, която всъщност е отворена международна икономика и широко разпространение на икономическия либерализъм, възприет като държавна политика, не е нищо ново, а е била напълно завършена още преди 1914 година. Тази либерална икономика се срива през първата половина на XX век, когато и започва борбата между демократичните и авторитарните държави за надмощие и оцеляване. Либералната система се възражда от демократичните военни победи и продължава да съществува под различна форма и днес. Трябва да имаме предвид, че международната икономическа система е предмет на сериозни промени от 1850 година и че отвореният търговски строй не е „естественото“ състояние на нещата, а има социална и политическа основа.

Във фокуса на трета глава е бъдещето на войната. Обсъжда се съотношението на силите между големите държави. Спираме се на модерната тема, че главните конфликти на бъдещето са „новите войни“, водени в границите на държавите, и че ролята на водещите западни сили ще се изразява в намеса за запазване на човешките права. Революцията във военното дело се оценява с оглед на големите промени във военните технологии в резултат на нови технологии. Пълното въздействие на тези промени няма да се усети веднага, но те могат да доведат до сериозни промени в съотношението на силите, тъй като може да облагодетелстват защитаващите се и да дадат възможност на по-малките да се мерят със САЩ. Разглежда се и евентуалното влияние на екологичната криза върху бъдещите конфликти и бъдещето на Китай като потенциален съперник на САЩ.

Четвърта глава е посветена на бъдещето на държавата и на международната система. Оборва се твърдението, че държавата е в упадък, като се проучват доказателствата за силите, които я подкопават. Особено внимание се обръща на икономическата глобализация и на новите комуникационни средства. Все пак, след като доказва, че държавата и сегашната международна система ще се запазят, дискусиата променя посоката си и подлага на съмнение модерните икономически либерални идеи, според които компаниите и икономиката на всички държави ще последват американския модел. Така най-вероятно в системата ще възникнат множество центрове и степента на конфликтност ще се повиши. Последното твърдение е, че перспективите за по-голяма демокрация в глобалното управление

са слаби, тъй като неравенството в разпределението на богатствата и властта е прекалено голямо. Това не оправдава бездействието. При отсъствието на решителни усилия от страна на напредналите нации да намалят неравенството и да се справят с последствията от климатичните промени, сегашните институции на глобално управление ще станат още по-неефективни и тромави.

Теоретичната страна на тази глава може най-добре да се опише като разновидност на реализма. Макар да е наясно с многобройните теоретични предизвикателства към реализма и неореализма, авторът по никакъв начин не може да бъде разубеден. Основната идея на книгата е, че либералната и отворена международна икономика след 1945 година подчертава важноста на държавата и придава на статута ѝ като основен политически играч отвъд националните граници нова изявена роля. Напредналите държави се стремят преди всичко да допринесат за икономическите интереси на своите компании и граждани. Като част от този процес те гарантират международните закони и наднационалното икономическо управление. Използват и сила, когато основните правила на международната система са под заплаха. Достъпът до пазари означава, че няма нужда развитите и по-малките държави, които подкрепят свободния търговски режим, да използват сила една срещу друга, за да постигат основните си външнополитически цели, които в днешно време са икономически. Ако този контекст на икономически либерализъм се промени, целите на държавите, „спирачките“, които ги задържат, и поведението им ще се върнат към по-конфликтните междудържавни отношения от миналото.

Първа глава

РЕВОЛЮЦИИТЕ ВЪВ ВОЕННОТО ДЕЛО

Схващането, че сме в период на революционна промяна във военното дело, наричан от поддръжниците си „революция във военното дело“, е много широко разпространено. Военните технологии, организацията на въоръжените сили, естеството и целите на войната преживяват динамична трансформация. Тези отделни промени образуват обща сила, която набира скорост с края на Студената война. Някои очаквания от революцията във военното дело, като например че ще сложи край на „мъглата“ на войната и ще утвърди постоянно господство на нападението над защитата, са толкова сериозни, че не може да се пренебрегнат. Днешната революция във военното дело не е нито нещо ново, нито нещо безпрецедентно по своя мащаб въпреки претенциите на някои от защитниците си. Съвременният свят е моделиран от две важни такива революции и от две съществени промени във военните технологии, които се реализират бързо една след друга непосредствено след втората революция.